

УДК 373.3.016:811.161.2'373.611
DOI: 10.24144/2524-0609.2022.50.59-64

Гіряк Світлана Петрівна

доктор філологічних наук, доцент
професор кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання у початковій школі
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
s.girmjak10@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7264-0312>

Розлуцька Галина Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор
кафедра загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород, Україна
grozlutska@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-9062-5466>

КОМУНІКАТИВНА СПРЯМОВАНІСТЬ ВИВЧЕННЯ РОЗДІЛУ «БУДОВА СЛОВА» В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. Відповідно до поставленої мети в статті узагальнено та схарактеризовано базові вимоги до розділу «Будова слова», що передбачені чинною програмою з української мови для учнів початкової школи; визначено ефективні методи та прийоми формування в молодших школярів таких понять як основа слова, закінчення, корінь, префікс, суфікс; запропоновано завдання, які сприятимуть розвитку комунікативних умінь молодших школярів під час вивчення морфемної будови слова в початковій школі. Методи дослідження: аналіз і синтез, ідеалізація (абстрагування), узагальнення, індукція та дедукція, які в сукупності допомогли розкрити задекларовану тему дослідження та встановити особливості роботи над розділом «Будова слова» в 3-му класі початкової школи. У розвідці встановлено, що систематична й творча робота над семантикою слова під час опрацювання розділу «Будова слова» допомагає розвивати і підвищувати учнівський інтерес до української мови, вчить практично застосовувати словотвірні засоби рідної мови; сприяє орфоепічній і орфографічній грамотності, формуванню мовленнєвого самоконтролю і розвитку комунікативних умінь, а також підвищенню інтересу до вивчення української мови.

Ключові слова: будова слова, морфема, комунікативні уміння, освітній процес, уроки української мови, учні початкової школи.

Вступ. О. Савченко доречно стверджувала, що «вивчення розділу «Будова слова» має важливе значення в лінгвістичному і мовленнєвому розвитку учнів. Ознайомлення молодших школярів із морфемною будовою слова розкриває широкі можливості для систематичного розширення, уточнення словника дітей, оволодіння одним із способів розкриття лексичного значення слова» [8, с. 155]. Під час засвоєння програмових вимог з цієї теми учні вчать-ся самостійно спостерігати і порівнювати лексичні одиниці, виділяти спільні елементи, знаходити відмінності й зіставляти їх, а це сприяє розвитку умінь аналізувати, синтезувати й узагальнювати опрацьований матеріал. Знайомство зі словотвірними засобами української мови (зокрема під час роботи над розділом «Будова слова») сприяє розвитку мовлення дітей, а тому його опрацювання в початковій школі має комунікативну спрямованість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед праць, які сприяють розкриттю окресленої проблеми, можемо назвати науково-методичні розвідки М. Вашуленка «Методика навчання української мови в початковій школі» [3], А. Зимульдінової та М. Проць «Методика викладання української мови в початкових класах (методика фонетики, граматики, правопису)» [7], О. Савченко «Сучасний урок в початкових класах» і «Дидактика початкової школи» [8; 9] тощо, у яких схарактеризовано особливості роботи над розділом «Будова слова» в початковій школі. Автори названих досліджень пропонують алгоритм роботи над морфемною будовою лексем та словотвірним аналізом слів. Отож ми, спираючись на досвід провідних учених і методистів, а також з огляду на зміни, що відбулися в початковій ланці освіти, як-от: запровадження Концепції НУШ, оновлення

програмових вимог, створення нових інтегрованих підручників з української мови для початкової школи тощо, окреслили нові підходи до роботи над розділом «Будова слова» у третьому класі з урахуванням чинних вимог до організації освітнього процесу в початковій школі.

Мета дослідження – схарактеризувати особливості вивчення морфемної будови слова і словотвору на уроках української мови в початкових класах, а саме: узагальнити програмові вимоги (зміст і обсяг) з розділу «Будова слова», що задекларовані в чинній програмі з української мови для учнів початкової школи та схарактеризувати найбільш продуктивні методи і прийоми формування базових понять *основа слова, закінчення, корінь, префікс, суфікс*; обґрунтувати комунікативну спрямованість цих уроків. **Методи дослідження.** Методика дослідження має комплексний характер, що полягає у використанні загальнонаукових, педагогічних і мовознавчих методів. Застосовано методи аналізу й синтезу, ідеалізації (абстрагування), узагальнення, індукції та дедукції, які в сукупності допомогли розкрити задекларовану тему дослідження і встановити особливості роботи над розділом «Будова слова» в 3-му класі початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Учитель XIX століття – це людина творча, здатна до критичного аналізу й переосмислення тієї інформації, яка стосується його професійної діяльності. У процесі освітньої діяльності учитель постійно удосконалює свою майстерність і творить власну технологію, що розрахована на певний учнівський колектив. Однак визначають педагогічну діяльність учителя нормативні документи, у відповідності з яким він планує, регулює, спрямовує і коригує свою роботу.

Курс українська мова в сучасній початковій школі – це не тільки навчальний предмет, а й основний засіб опанування інших навчальних дисциплін [6]. З метою розвитку комунікативних умінь на уроках української мови доречно використовувати спеціальні види роботи, які б забезпечували систематичний контроль за сформованістю базових умінь.

У процесі шкільного навчання повинен постійно збільшуватися лексичний запас учнів, ускладнюватися граматичний лад мовлення, розширюватися тематика й поглиблюватися логіка міркувань у висловлюваннях. Систематизація вимог чинної програми дає підстави стверджувати, що під час освітньої діяльності учні повинні навчитися слідкувати за розгортанням думки, коректно сприймати емоційно-оцінну інформацію; виокремлювати в тексті слова, які сприяють сприйняттю висловлювання; розуміти використовуваний співрозмовником тон, тембр і темп, силу голосу тощо. Мовленнєва діяльність передбачає роботу над побудовою діалогічних і монологічних висловлювань (як усних, так і письмових). Саме тому важливим є створення під час уроків мовленнєвих ситуацій, які б захолювали учнів до висловлення власних думок, міркувань, припущень, тобто залучали до процесу створення усних висловлювань – говоріння. Ефективними під час такої діяльності будуть сюжетно-рольові ігри, що передбачають певне місце дії (клас, парк, магазин, кінотеатр, ігровий майданчик тощо), співрозмовника (друг, молодша сестра, мама, дідусь, незнайомець тощо), мету висловлювання (розповідь, повідомлення, виправдання, обстоювання власної думки тощо).

27 жовтня 2016 року Міністерство освіти і науки України оприлюднило документ під назвою «Концепція Нової української школи», який пройшов обговорення та роз'яснює ідеологію змін в освіті [5]. У цьому документі окреслено 10 ключових компетентностей, формування яких необхідне задля «особистої реалізації, розвитку, активної громадянської позиції, соціальної інклюзії та працевлаштування і які здатні забезпечити особисту реалізацію та життєвий успіх протягом усього життя» [5]. Серед 10 ключових компетентностей НУШ важлива роль належить спілкуванню «державною (і рідною у разі відмінності) мовами. Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час» тощо [5]. Саме тому робота з розвитку комунікативних умінь і навичок молодших школярів, уміння спілкуватися державною мовою повинна проводитися на кожному уроці української мови під час опанування програмових вимог з цієї навчальної дисципліни. Особливу увагу необхідно приділяти ознайомленню учнів із «тематичними групами слів, виражальними засобами мови: *enimetaми*, *порівняннями*, *метафорами*; збагачення їхнього лексичного запасу словами – назвами предметів, ознак, дій; формування уміння будувати з вивченими словами словосполучення і речення, редагувати деформовані речення і тексти, будувати розповіді, описи за малюнком і запитаннями, серією малюнків, запропонованим початком, опорними словами, пов'язувати речення у зв'язну розповідь, тобто будувати письмові висловлювання (перекази текстів, розповіді, описи, міркування з використанням певних допоміжних матеріалів – запитань, опорних слів, даного початку, плану), а також писати твори на основі своїх спостережень, вражень від екскурсії, з

обґрунтуванням власної думки, аргументацією свого вибору, власною оцінкою героїв прочитаного тексту чи переглянутого фільму тощо» [6]. Виконання всіх вимог передбачених Програмою сприятиме формуванню *комунікативної компетентності* молодших школярів, позитивно впливатиме на становлення та розвиток їхніх мовно-мовленнєвих умінь і навичок.

Програмою передбачено вивчення розділу «Будова слова» в 3 класі, хоча вже в 1–2 класах учні знайомляться зі спільнокореневими словами (словами-родичами), отож на практиці вчать знаходити в них спільну частину. Отож у третьому класі школярі отримують загальні поняття про «закінчення й основу слова; роль закінчення як частини слова, за допомогою якої змінюється форма слова (без вживання терміну) на прикладах із різних частин мови; закінчення як засіб зв'язку слів у реченні; вчать визначати закінчення способом змінювання слів за питаннями; виокремлювати частини основи: корінь, префікс, суфікс; виділяти корінь і добирати спільнокореневі слова; аналізувати будову слова тощо» [6]. Водночас під час опрацювання цього розділу учні вчать спостерігати за семантикою спільнокореневих слів; виділяти корені в запропонованих учителем словах; добирати споріднені слова; складати речення зі спільнокореневими словами; спостерігати за омонімічними коренями і семантикою таких лексичних одиниць; вимовляти і писати слова з ненаголошеними звуками [е], [и] в коренях слів, які перевіряються/не перевіряються наголосом. Також третьокласники отримують знання про словотвірну роль префіксів, особливості творення лексем із найбільш уживаними префіксами, складають з ними словосполучення і речення; спостерігають за звучанням і написанням префіксів, співзвучних з прийменниками; опановують правопис префіксів *роз-*, *без-*; спостерігають за збігом однакових приголосних звуків на межі префікса і кореня; практично знайомляться з правилами написання префіксів *з-* (*с-*); вчать переносити слова з префіксами тощо [6].

Робота над розділом «Будова слова» має передусім практичне спрямування і дає змогу вчителю зосередити увагу учнів на лексичній спорідненості слів, що належать до різних частин мови. Учитель має змогу (за поданими зразками) навчити школярів виконувати елементарні вправи зі словотворення, акцентуючи при цьому увагу на змінах, що відбуваються в семантиці слів (тобто їх лексичному значенні). Запропонована тема передбачає роботу над збагаченням, уточненням, роз'ясненням й активізацією словникового резерву учнів, на доречне вживання лексичних засобів мови під час власного мовлення.

Молодші школярі, у процесі опрацювання і засвоєння програмових вимог з розділу «Будова слова», отримують практичні знання про основу слова та його закінчення, вчать виокремлювати корінь, суфікс, префікс. Водночас учні мають змогу простежити за словотвірною функцією морфем у процесі творення нових слів, дізнатися як за участю афіксів поповнюється новими словами лексичний склад нашої мови.

У процесі підготовки до проведення уроків з названого розділу вчителю необхідно пам'ятати, що кожен учень – це індивідуальність, а тому методи і прийоми навчальної роботи можуть бути найрізноманітніші, проте їхня мета одна – забезпечити належне засвоєння програмового матеріалу, формувати в учнів мовні та мовленнєві знання, вміння і навички з метою ефективного засвоєння програмового матеріалу та набуття учнями міцних знань з навчального курсу українська мова.

О. Савченко зазначає: «Українську мову як державну вивчають у початкових школах усіх типів так, щоб діти вільно володіли нею, усвідомлювали, відчували через мову свою ментальність, свої витокі» [9, с. 52], а відомий український учений і методист М. Вашуленко наголошує: «Початковий курс української мови має пізнавально-практичний характер. Саме цим зумовлено існування двох органічно пов'язаних між собою напрямів у його вивченні. Якщо пізнавальний напрям роботи передбачає засвоєння дітьми основ лінгвістичної науки, необхідних для розуміння ними різних мовних явищ, то практичний напрям має на меті формування в учнів правописних і мовленнєвих умінь та навичок, створення передумов для усвідомлення школярами комунікативної функції мови. Важливе місце в чинних програмах з української мови для 1 – 4-х класів відводиться вивченню молодшими школярами морфемної структури слова та елементів словотвору. Засвоєння цього матеріалу необхідне для збагачення учнів певною сумою знань про мову, для осмислення ними закономірностей правопису, а також розвитку логічного мислення і мовлення школярів. Засвоєння теми «Будова слова» впливає на виховання інтересу до уроків мови, на розвиток лінгвістичних здібностей учнів» [3, с. 235].

Якщо в попередній Програмі ми мали змогу спостерігати збереження принципу наступності та перспективності щодо вивчення розділу «Будова слова», оскільки на його опрацювання в 2 класі відводилося 9 годин, а в 3 класі – 30 год., то згідно вимог чинної оновленої Програми найбільш повно цей розділ вивчається в 3 класі, проте учителю необхідно систематично організувати і проводити роботу з вдосконалення умінь учнів спостерігати за спорідненими словами, їх вживанням в усному та писемному мовленні, навчити молодших школярів добирати спільнокореневі слова, а також утворювати нові лексичні одиниці шляхом додавання нових суфіксів і префіксів. Важливий етап роботи під час опанування цього розділу в 3 класі – окреслення вагомої ролі кореневої морфеми у структурі споріднених слів, саме тому вчителю необхідно поєднувати роботу над морфемним аналізом слів із формуванням правописних норм, мовленнєвих умінь і навичок.

Уважаємо, що опрацювання розділу «Будова слова» сприяє мовознавчому розвитку школярів, зокрема системному розширенню і уточненню лексичного запасу учнів, розумінню змістового наповнення слів тощо, тоді як їхнє знайомство з морфемним складом слова і словотвірними засобами сприяє мовленнєвому розвитку та формуванню комунікативної компетентності третьокласників.

С. Дорошенко, А. Зимульдінова і М. Проць наголошують, що «вивчення морфемної будови слова та елементів словотвору викликає в учнів певні труднощі, які пов'язані з тим, що діти:

- аналізуючи слова, враховують тільки їх зовнішнє оформлення (збіг окремих звуків) і не замислюються над значенням слів (*вода* і *водити*);
- враховуючи семантику слова, його значення, забувають про зовнішнє (звукове) оформлення однокореневих слів, а тому помилково вважають однокореневими, скажімо, слова *парк* і *сад* (місце, де ростуть дерева);
- не враховують того, що в коренях слів можливе чергування звуків (*книга* – *книжка*, *книжечка*);
- не розрізняють однокореневих слів і форм одного й того самого слова (*білий*, *білити* і *білий*, *білого*);
- «склеюють» корінь із префіксом (наприклад,

якщо для виділення кореня в слові *заспів* доберуть споріднені слова *заспівати*, *заспівувати*, то у них виникає бажання помилково прийняти за корінь *заспів*; при доборі ж інших слів: *співати*, *спів*, *співак* – корінь буде виділено правильно);

- «склеюють» корінь із суфіксом (наприклад, аналізуючи слово *робітник*, учні можуть дібрати споріднені слова *робота*, *заробіток*, *робітничий* і визначити корінь *робот* – *робіт*, добір же слів *зароблений*, *робити*, *роботящий* переконали учнів у тому, що *-от-*, *-ит-* – суфікси, а не частини кореня);
- «склеюють» між собою суфікси (наприклад, визначають у слові *слоненятко* суфікс *-еняток-* або *-яток-*, насправді ж тут три суфікси *-ен-*; *-ят-*; *-к-*);
- «склеюють» суфікс і закінчення (наприклад, у слові казка визначають суфікс *-ка*) тощо» [1, с. 75–76; 4, с. 142–143; 7, с. 98–99].

Отже, під час роботи над морфемною будовою слова та елементами словотворення, вчитель повинен приділяти особливу увагу попередженню названих типових помилок, які часто повторюють молодші школярі.

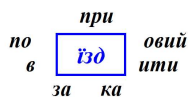
Аналіз лінгводидактичної літератури з вивчення розділу «Будова слова» в початковій школі та розвитку мовлення молодших школярів дає підстави стверджувати, що на сучасному етапі робота над формуванням комунікативної компетентності в учнів української мови необхідна і важлива. Знайомство учнів з морфемною будовою слів і словотвірними засобами української мови створює сприятливі умови для активного навчання, ефективного засвоєння нових знань, а також сприяє виробленню в учнів умінь вільно і комунікативно доцільно користуватися засобами рідної мови.

Пропонуємо вправи і завдання, які відповідають віковим особливостям третьокласників, ураховують вимоги чинної Програми, а також дають змогу з'ясувати як впливає опрацювання розділу «Будова слова» на формування в учнів умінь і навичок усвідомлено вживати у власному мовленні нові слова, а отже на формування комунікативної компетентності школярів:

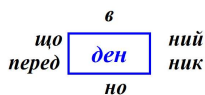
1. Порівняйте слова, виділіть спільну частину: *гриб*, *грибок*, *грибний*, *грибниця*; *сад*, *садок*, *садівник*, *садовий*.
2. Знайдіть зайве слово: *листочок*, *листок*, *листячко*, *лисень*, *листяний*.
3. Вилучіть зайве слово: *школа*, *школяр*, *учень*, поясніть значення поданих слів.
4. Згрупуйте слова за однією ознакою, поясніть, за яким принципом ви об'єднали слова в групи: *сад*, *парк*, *лісник*, *садівник*, *ліс*.
5. Розкрийте дужки й утворіть словосполучення: *Лежить над (земля)*; *йти з (пісні)*; *літають над (акація)*; *не розлучатися з (книга)*.
6. Утворіть слова-антоніми за допомогою префіксів: *сердечний* – (*безсердечний*); *вийхати* – (*заїхати*); *занести* – (*винести*); *холодний* – (*нехолодний*); *грамотний* – (*безграмотний*); *підлетіти* – (*прилетіти*).
7. Знайдіть слово з префіксом *роз-*:
а) ...славний; б) ...мариновий; в) ...говорити.
8. Відшукайте слово з префіксом *без-*:
а) ...мовитися; в) ...страшний; г) ...сипати.
9. Знайдіть помилки в словах і виправте її.
а) *На безлюдному березі моря одинока хатина стоїть (Леся Українка)*.
б) *На безлюдному березі моря одинока хатина стоїть (Леся Українка)*.
10. Утворіть нові слова за допомогою суфіксів. Вкажіть від якого слова вони утворилися?

11. Утворіть слова, використовуючи запропонований дидактичний матеріал.

Поїздка, поїзд, в'їзд, їздовий, приїзд, їздити, заїзд, приїздити.

Щоденно, вдень, денний, переддень, щодень, щоденник, щоденний.

12. 1) Прочитайте текст і поміркуйте, чи однаково зрозуміли діти і мама зміст вислову сусідки Оксани: «Тільки вас тут і не вистачало».

Гостинність.

– Мамо, – ми були в сусідки Оксани і дивилися телевізор.

– А як вона вас зустріла?

– Добре! Ми прийшли якраз вчасно. Тільки-но відчинили двері, а вона й каже: «Тільки вас тут і не вистачало» (З народної творчості).

2) Скажіть, до якого слова у тексті подані слова будуть спорідненими? Виділіть у них корінь. Доведіть, що ви не помилилися. (Мамуля, мамочка, матуся, мати, матінка).

3) Поміркуйте, коли ми кажемо *мамо, мати*, а коли *мамочка, мамуня, матуся*.

4) До слова *відчинили* доберіть слова, близькі за значенням (*Відчинили – відкрили*).

13. Замініть фразу одним словом зі префіксом *без-*, запишіть.

Людина, яку ніщо не турбує.	
Людина, яка нічого не боїться	
Порохотяг, який працює без шуму.	
Кондиціонер, який не видає звуків	

й інші.

Робота над програмовими вимогами під час вивчення розділу «Будова слова» дає змогу зрозуміти, що засвоєння теоретичного матеріалу та вдосконалення практичних навичок третьокласників сприяє:

- ефективному усвідомленню ролі кореневої морфемі у структурі слова;
- розвитку вмінь застосовувати словотвірні засоби рідної мови на практиці;
- орфоепічній і орфографічній грамотності;
- формуванню мовленнєвого самоконтролю і розвитку комунікативних умінь;
- підвищенню інтересу до вивчення української мови. Саме тому погоджуємося з положеннями Л. Чемоніної, яка констатує, що ґрунтовне «опра-

цювання морфеміки і словотвору <...> допоможе не тільки виробити у школярів уміння членувати слова на значущі частини, встановлювати способи творення слів, а й конструювати зв'язні висловлювання з похідними словами, розрізняти їх комунікативно-стилістичну функцію, помічати та усувати словотвірні і стилістичні огріхи у власному і чужому мовленні» [10, с. 18].

Проведений аналіз дає змогу зробити наступні висновки. Вивчення розділу «Будова слова» в початковій школі сприяє систематичній роботі над словом і має значний позитивний вплив на розвиток мовленнєвих умінь молодших школярів, а отже формування комунікативної компетентності учнів. Засвоєння теоретичного матеріалу цього розділу та його практичне використання під час уроків української мови дає змогу проникнути в структуру і зміст слова (як твірного, так і похідного), усвідомити функції та роль кожної морфемі, зрозуміти шляхи поповнення словникового складу української мови. Регулярна словотворча робота (як під час опанування тем розділу «Будова слова», так і під час вивчення частин мови, лексичних одиниць тощо) стимулює у школярів розвиток мовного чуття, формує уміння і навички встановлювати структурно-семантичні зв'язки між словами, сприяє вдумливому запам'ятовуванню значної кількості лексичних одиниць, допомагає глибшому розумінню й усвідомленню словникового багатства української мови. Робота з розвитку комунікативних умінь і навичок під час засвоєння програмного матеріалу з теми «Будова слова» – це основа для більш ґрунтовного розуміння важливості словотвірних засобів мови та, водночас, доречного, правильного і виразного вживання як в усному, так і в писемному мовленні лексичних засобів мови. У процесі роботи над розвитком комунікативних умінь учнів необхідно пам'ятати, що вживання в процесі мовленнєвої діяльності похідних слів ґрунтується на розумінні школярами їх лексичних значень, однак семантика таких слів не може бути до кінця зрозумілою, якщо учень не усвідомлює словотвірної ролі суфікса/префікса і не розуміє їх словотвірного значення. Саме тому в процесі вивчення молодшими школярами в 3–4 класах частин мови доцільно продовжувати роботу над формуванням знань про морфему як значущу частину слова, над розумінням учнями узагальненого характеру семантики словотвірних морфем. Зауважимо також, що систематична й творча робота над семантикою слова під час опрацювання розділу «Будова слова» допомагає розвивати і підвищувати учнівський інтерес до української мови, вчить практично застосовувати словотвірні засоби рідної мови, сприяє орфоепічній і орфографічній грамотності, формуванню мовленнєвого самоконтролю і розвитку комунікативних умінь, а також підвищенню інтересу до вивчення української мови. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у створенні системи особистісно орієнтованих і творчо-пошукових завдань з теми «Будова слова», які сприятимуть ефективному засвоєнню теоретичного матеріалу і розвитку умінь застосовувати отримані знання на практиці.

Список використаної літератури

1. Зимульдінова А.С., Проць М.М. Методичні рекомендації щодо складання державного іспиту з методики викладання української мови для студентів спеціальності «Початкове навчання» освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр»: навчально-методичний посібник. Дрогобич: Посвіт, 2006. 135 с.
2. Канищенко А.П., Чабайовська М.І. Українська мова. Методика роботи над одним словом. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 128 с.
3. Методика навчання української мови в початковій школі: навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ: Літера ЛТД, 2011. 364 с.
4. Методика викладання української мови / За ред. С.І. Дорошенка. Київ: Вища школа, 1992. С.179–187.
5. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи / МОН України, 2016. 40 с.

6. Програми для середньої загальноосвітньої школи. 1–4 класи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення: 05.01.2022 р.).
7. Проць М.М., Зимульдінова А.С. Методика викладання української мови в початкових класах (методика фонетики, граматики, правопису). Частина III. Навчально-методичний посібник. Дрогобич: Вимір, 2008. 279 с.
8. Савченко О.Я. Сучасний урок в початкових класах. Київ: Магістр-S, 1997. 255 с.
9. Савченко О.Я. Дидактика початкової школи: підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Абрис, 1997. 416 с.
10. Чемоніна Л.В. Наступність і перспективність вивчення словотвору української мови в початкових і середніх класах загальноосвітньої школи: автореф. дис. канд. пед. наук зі спеціальності 13.00.02 – теорія і методика навчання української мови. Київ: Інститут педагогіки АПН України, 2009. 23 с.

References

1. Zymuldinova, A.S., Prots, M.M. (2006). *Metodychni rekomendatsii shchodo skladannia derzhavnogo ispytu z metodyky vykladannia ukraïnskoi movy dlia studentiv spetsialnosti «Pochatkove navchannia» osvıtno-kvalifikatsiinoho rivnia «Bakalavr»* [Methodical recommendations for passing the state exam on the methods of teaching the Ukrainian language for students specializing in «Primary Education» educational qualification level «Bachelor»]. Posvit. [in Ukrainian].
2. Kanishchenko, A.P., & Chabaiovska, M.I. (2011). *Ukrainska mova. Metodyka roboty nad odnym slovom* [Ukrainian language. Methods of working on one word]. Navchalna Knyha – Bohdan. [in Ukrainian].
3. Vashulenko, M.S. (Ed.). (2011). *Metodyka navchannia ukraïnskoi movy v pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia studentiv vyshchyykh navchalnykh zakladiv* [Methods of teaching the Ukrainian language in primary school: a manual for students of higher educational institutions. Litera LTD. [in Ukrainian].
4. Doroshenko, S.I. (1992). *Metodyka vykladannia ukraïnskoi movy* [Methods of teaching the Ukrainian language]. Vyschcha Shkola. [in Ukrainian].
5. Doroshenko, S.I. (2016). *Nova ukraïnska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly* [Methods of teaching the Ukrainian language]. Ministry of education of Ukraine. [in Ukrainian].
6. Prohramy dlia serednoi zahalnoosvitnoi shkoly. 1–4 klasy [Programs for secondary comprehensive school. Grades 1–4]. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>. [in Ukrainian].
7. Prots, M.M., & Zymuldinova, A.S. (2008). *Metodyka vykladannia ukraïnskoi movy v pochatkovykh klasakh (metodyka fonetyky, hramatyky, pravopysu)* [Methods of teaching the Ukrainian language in primary school (methods of phonetics, grammar, spelling)]. Vymir. [in Ukrainian].
8. Savchenko, O.Ya. (1997). *Suchasnyi urok v pochatkovykh klasakh* [Modern lesson in elementary school]. Magistr-S. [in Ukrainian].
9. Savchenko, O.Ya. (1997). *Dydaktyka pochatkovoï shkoly: pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv* [Primary school didactics: a textbook for students of pedagogical faculties]. Abris. [in Ukrainian].
10. Chemonina L.V. (2009). *Nastupnist i perspektyvnist vyvchennia slovtovoru ukraïnskoi movy v pochatkovykh i serednikh klasakh zahalnoosvitnoi shkoly* [Continuity and prospects of studying word formation of the Ukrainian language in primary and secondary grades of comprehensive school] [Extended abstract of Candidate dissertation]. Institute of Pedagogy of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 21.02.2022 р.

Стаття прийнята до друку 19.03.2022 р.

Hirniak Svitlana

Doctor of Philological Sciences, Associate Professor
Professor of the Department of Philological Sciences and Methods of Teaching in Elementary School
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine

Rozlutska Halyna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Department of General Pedagogy and High School Pedagogy
State University «Uzhhorod National University», Uzhhorod, Ukraine

COMMUNICATIVE ORIENTATION OF THE STUDY OF THE CHAPTER «WORD BUILDING» IN PRIMARY SCHOOL

Abstract. The study of the chapter «Word building» is important in the linguistic and speech development of pupils. Acquaintance of junior schoolchildren with the morpheme word building opens wide opportunities for systematic broadening, clarification of children's vocabulary, mastering one of the ways to reveal the lexical meaning of the word. According to the set goal the article summarizes and characterizes the basic requirements to the chapter «Word building», which are provided by the current program from the Ukrainian language for primary school students; effective methods and techniques of forming such concepts as *word stem, ending, root, prefix, suffix* in junior schoolchildren are determined; the tasks which will promote the development of communicative skills of junior pupils during studying a morpheme word building in elementary school are offered. The purpose of the research is to characterize the peculiarities of studying the morpheme structure of a word and word formation at Ukrainian language lessons in primary school, namely: to generalize program requirements (content and scope) from the chapter «Word building» declared in the current Ukrainian language program for primary school students and characterize the most productive methods and techniques of forming basic concepts such as *word stem, ending, root, prefix, suffix*; substantiate the communicative orientation of these lessons. The methodology of the research is complex, which consists in the use of general scientific, pedagogical and linguistic methods. Methods of analysis and synthesis, idealization (abstraction), generalization, induction and deduction have been used, which together helped to reveal the declared research topic and establish the peculiarities of the work on the chapter «Word building» in the 3rd grade of primary school. In the research it has been established that systematic and creative work on the semantics of the word during the elaboration of the chapter «Word building» helps to develop and increase pupils' interest in

the Ukrainian language, teaches practical use of word-formation tools of the native language; promotes orthoepic and orthographic literacy, the formation of speech self-control and the development of communicative skills, as well as increasing interest in learning the Ukrainian language.

Key words: word building, morpheme, communicative skills, educational process, Ukrainian language lessons, primary school students.